

## Уладзіслаў Іваноў / Uladzisław Ivanou

Эўрапейскі гуманітарны ўніверсітэт (Вільня) /

European Humanities University (Vilnius)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1493-0017>

e-mail: [uladzislau.ivanou@ehu.lt](mailto:uladzislau.ivanou@ehu.lt)

## Стварэнне слоўніка нецэнзурнай лексыкі і ейных адпаведнікаў у беларускай мове: паміж лексыкаграфіяй і сацыялінгвістыкай<sup>1</sup>

*Creating a dictionary of obscene language and its equivalents in the Belarusian language: between lexicography and sociolinguistics*

*Tworzenie słownika języka obscenicznego i jego odpowiedników w języku białoruskim: między leksykografią a socjolingwistyką*

### Уступ

Слоўнікатворная праца – гэта чаканы і лягічны вынік лексыкаграфічнай працы. Распрацаванасць спецыялізаванай і агульнай лексыкі звычайна афармляецца ў слоўніку, слоўніках. Гэтай тэндэнцыі можа перашкодзіць хіба адсутнасць дзяржаўнай падтрымкі, дзяржавы наагул ці незацікаўленасць навукоўцаў і грамадства ў мове, што выклікана пераважна ейным маргінальным статусам. Таксама да адсутнасці слоўніка могуць быць спрычыненыя такія экстралінгвістычныя чыннікі, як маральныя ўстаноўкі, эстэтыка, палітыка. Адсутнасць пэўных спецыялізаваных слоўнікаў не азначае адсутнасці спецыялізаванай ці спецыфічнай лексыкі. Наадварот, лексыка можа існаваць, актыўна выкарыстоўвацца, разьвівацца і пры гэтым заставацца не пашпартызаванай, то бок не ахопленай слоўнікамі. Так часта здараецца з абсцэннай або нецэнзурнай лексыкай – слоўнікі нецэнзурнай лексыкі зьяўляюцца радзей, з большымі праблемамі, часта выкліканымі маральнымі ўстановамі грамадства, мовазнаўцаў. Тым ня менш, слоўнікатворная праца ахоплівае паступова ўсе плясты лексыкі. Здаўна паўстала патрэба ў стварэнні слоўнікаў беларускай ненарматыўнай, нецэнзурнай, табуяванай ці яшчэ абсцэннай мовы, бо пляст нецэнзурнай лексыкі

---

<sup>1</sup> Tekst artykułu jest drukowany w redakcji autorskiej [red.].

актыўна фіксуецца мовазнаўцамі, літаратуразнаўцамі, архівістамі, этнографамі, пачынаючы з XIX ст. Часткова запозьненасць беларускай лексыкаграфіі ў дадзеным напрамку тлумачальная – беларуская лінгвістыка сфармавалася значна пазьней за іншых у зьвязку з пазьнімі незалежнымі дзяржаватворнымі працэсамі. Цяпер жа адсутнасць падобнага слоўніка маргіналізуе яшчэ больш дадзены пляст лексыкі і множыць стэрэатыпы вакол беларускай лаянкі (слабасць мясцовай лаянкі, “польскі” і “расейскі” сьлед у беларускай нецэнзурнай лексыцы і пад.).

Таму стварэнне слоўніка нецэнзурнай лексыкі беларускай мовы – гэта лягічнае завяршэнне мовазнаўчай працы па пашпартызацыі, апрацоўцы лексыкі, якая доўгі час заставалася нябачнай, але часта чутай. Да ўсяго дадзеная праца спрыяе ўзбагачэнню і разнастайнасці мовы. Улічваючы экстралінгвістычныя чыньнікі, якія паўплывалі і ўплываюць на слабую кадыфікацыю беларускай нецэнзурнай лексыкі, дадзенае дасьледаваньне разьвіваецца ня толькі ў межах лексыкаграфіі і маледыкталёгіі, але і ў межах сацыялінгвістыкі, якая дапамагае комплексна патлумачыць зьяву нецэнзурнай лексыкі.

### Да гісторыі пытання

Нецэнзурныя словы фіксуюцца гісторыкамі мовы і архівістамі з даўніх часоў. Словы гэтыя трапляюць на паперу ўжо ў пэрыяд страбеларускай мовы. Так, лінгвісты-складальнікі *Гістарычнага слоўніка беларускай мовы* фіксуюць некаторыя ненарматыўныя словы, у прыватнасці слова “блядь” і вытворныя ад яго ў XV–XVI стст. [*Гістарычны слоўнік беларускай мовы* 1982: 79], архівіст Герман Брэгер падае цікавы выпадак ужываньня ненарматыўнай лексыкі ў мэтрыцы ВКЛ у 1560 годзе [Брэгер 2003: 55–56]. Яшчэ адна дасьледніца і пісьменьніца Вольга Бабкова на сумежжы XX–XXI стст. на старонках “Нашай Нівы” дзялілася адкрыццямі цікавай моўнай і часта невядомай спадчыны – лаянка, абразы беларускага Сярэднявечча [Бабкова 1999: 8]. Раней за мовазнаўцаў да вывучэння ненарматыўнай лексыкі спрычыніліся фальклярысты і этнографы: так, на сучасным этапе Тацяна Валодзіна, дасьледуючы гісторыю і традыцыю плоцевай культуры, уяўленьні і забароны, зьвязаныя з цэлам, сэксуальнасцю ў беларусаў, у сваіх тэкстах закранула ў тым ліку і табуяваную, ненарматыўную і эўфэмізаваную беларускую мову [Валодзіна 2006; 2009; Валодзіна, Фядосік 2016]. Гендарныя гісторыкі таксама істотна паўплывалі на папулярызацыю і актуалізацыю старых плястоў культуры і мовы [Сліж 2015, 2019; “Terra Alba” 2001, II]. Шляхам рэканструкцыі падчас экспэдыцыяў і працы ў архівах дасьледнікі аднавілі значны пляст мовы, якую мы называем нецэнзурнай. Але вялікі пляст гэтай вуснай мовы згублены на-

заўсёды, бо праз абмежаваны і элітны характар пісьма ў мінулым, у Сярэднявечча, а таксама, можна ўявіць, і праз пэўны маралізм, дадзеная вусная лексыка нідзе не фіксавалася. Мы толькі можам дапусьціць думку, што лаянкавыя словы раней, як і цяпер, існавалі і перадаваліся без перашкодаў пераважна ў вусным маўленьні. З гэтага пункту гледжаньня цікавы досьвед рукапіснага *Bełaruska-polska-rasijski sloŭnik'a* Юзафа Ціхінскага. Толькі таму, што слоўнік застаўся ў рукапісным варыянце і не прайшоў чыстку і цэнзуру, у тым ліку маральнага тыпу, у ім сустракаюцца шматлікія абсцэнізмы: *срака, дуна, спажа, лайнік, самні-тэрня* і пад. [*Bełaruska-polska-rasijski sloŭnik* 1906].

На сучасным этапе пачатак дасьледаваньня тэмы пазаслоўнікавай лексыкі ў беларускім мовазнаўстве належыць эмігранцкаму паэту Янку Золаку, які ў 1983 годзе ў ЗША апублікаваў пад псеўданімам невялічкі *Слоўнічак пазаслоўнікавых слоў* [Даніловіч 1983]. З таго часу, асабліва ў пэрыяд, калі Беларусь набыла незалежнасьць, зьявілася шмат іншага багатага матэрыялу па тэме: невялікія і часта аматарскія слоўнічкі беларускай нецэнзурнай лексыкі ў віртуальнай прасторы [*Пашли мяне па-беларуску* 2003; *Беларуска-ангельскі слоўнік слэнгавай лексыкі* 2008; *Азароўскі* 2009; *Цыбульскі* 2017]. Варта прыгадаць і афіцыйны *Слоўнік новых слоў беларускай мовы* Вікторыі Уласевіч і Наталлі Даўгулевіч, які зьмяшчае сярод іншага гутарковую вульгарную лексыку [Уласевіч, Даўгулевіч 2009].

Да ўсяго аналіз беларускай мастацкай літаратуры, асабліва сучаснага пэрыяду прынёс цікавыя вынікі: разьвіцьцё размоўнай, часта вульгарнай мовы шляхам вяртаньня старых забытых словаў, задзейнічаньня дыялектнай мовы і стварэньня наватвораў. Таму для разуменьня сучаснай нецэнзурнай беларускай мовы і складаньня слоўніка варта да ўсяго ўлічваць маштабны аналіз мастацкіх тэкстаў. Ня трэба забываць, што якраз пісьменьнікі аднымі зь першых прапаноўвалі азначэньні нецэнзурнай лексыкі: “лаяніна” [Гарэцкі 2016], “брыдэзная мова” [Калюга 1992], “пазаслоўнікавая лексыка” [Даніловіч 1983], “скаронная мова” [Сяднёў 1992; Барадулін 2013].

Сярод клясычных ужо і найбольш багатых на нецэнзурныя словы беларускамоўных пісьменьнікаў варта адзначыць Рыгора Барадуліна і Сакрата Яновіча [Барадулін 2013; Яновіч 1992, 1995, 1999, 2002, 2008].

### Тэрміналягічныя заўвагі

Складаючы слоўнік нецэнзурнай лексыкі, трэба вызначыцца з асноўнымі паняткамі, тэрмінамі, якія паўстаюць у дасьледаваньні. Пачнем з шырокай паняткавай рамкі – размоўнай мовы ці размоўна-гутарковага рэгістру мовы. Гэта азначае, што мы маем справу не з кніжнай, літаратурнай, а размоўна-гутарковай (нелітаратурнай) мовай. Не-

цензурная мова функцыянуе і існуе ў прасторы размоўна-гутарковай мовы. Унутры яе можна вылучыць падузровень прастамоўя ці прастамоўнай лексыкі. У сваю чаргу ў прастамоўі існуе пляст ненарматыўнай, нецензурнай, непрыстойнай ці яшчэ абсцэннай лексыкі. Гэта словы, якія парушаюць этычныя нормы маўленчай этыкі і зьяўляюцца стылістычна зьніжанымі, лаянкавымі і грубымі [Шкраба 2012: 140].

Пад абсцэнным (абсцэннай лексыкай) звычайна падразумяецца нешта непрыстойнае, што шакуе, абражае і адкрыта абурэе. Панятак “абсцэнны” мае наступныя сьнонімы: *амаральны, агідны, брудны, парнаграфічны, непрыстойны, грубы*. Дадзеная лексыка ўжываецца пераважна маргінальнымі групамі, але ўсё часцей і сацыяльна стабільнымі і заможнымі групамі, выконваючы экспрэсіўную, псыхалягічную функцыю. Што да маргінальных групаў, то абсцэнная лексыка выконвала і дасюль часткова выконвае тоеснасную функцыю [Guiraud 1991]. Абсцэнная ці яшчэ скаромная лексыка вызначаецца праз зьмест і зьявы, на якія яна спасылаецца, напрыклад, сэксуальнасьць, а таксама праз ужытак, напрыклад, пэўнымі сацыяльнымі групамі (беднымі, крымінальнымі, ніжэйшымі). У такім выпадку гутарка йдзе пра сэксуалізмы, вульгарызмы ўнутры абсцэннай лексыкі.

Сучаснае беларускае мовазнаўства часта дасюль працягвае маргіналізаваць дадзеную тэму і мінімізаваць узус абсцэннай лексыкі, зьвязваючы яе выключна з “нізкай маўленчай і агульнай культурай чалавека” [Сучасная беларуская літаратурная мова 2017: 124]. Аднак аналіз твораў сучаснай мастацкай літаратуры і сацыялінгвістычныя экспэдыцыі даводзяць адваротнае: актыўнае ўжываньне нецензуршчыны рознымі сацыяльнымі групамі (стабільнымі, заможнымі і беднымі, маргінальнымі). Асобнай увагі заслугоўвае якраз маргінальная і цікава тэма нецензуршчыны інтэлігенцыі ці шырэй сацыяльных групаў з вышэйшай адукацыяй.

Зрэшты, аб тым, што тэма прастамоўя, пагатоў, абсцэннай, нецензурнай лексыкі ў беларускай мове зьяўляецца *terra incognita* ці вельмі слаба распрацаваная ў мовазнаўстве, піша беларуская лінгвістка Ірына Шкраба. Яна слухна заўважае, што дасюль “сутнасць катэгорыі «прастамоўе» канчаткова не вызначана ў беларускай лінгвістыцы” і традыцыйна прастамоўе трактуецца як стылістычны, а не сацыяльны кампанэнт мовы [Шкраба 2012: 141]. Аналіз дадзенай тэмы ў межах сацыялінгвістыкі якраз дазваляе зьвярнуць увагу на сацыяльны кампанэнт прастамоўя і ў пэўнай ступені зьмяніць існы абмежаваны падыход да тэмы прастамоўя.

Табуізм/табу/слова-табу – старажытная лінгвістычная зьява, якая паўстала ў выніку забабонных перакананьняў першых людзей у тым, што словы маюць магічную сілу [Correia, 1927].

Эўфэмізмы – лягічны працяг табуізмаў ці словаў-табу. Эўфэмізмы выкарыстоўваюцца для таго, каб пазьбегнуць відавочнага згадвання словаў-табу, якія могуць быць расцэненыя як негатыўныя, якія бянтэжаць ці выклікаюць дыскамфорт у таго, хто гаворыць або слухае (“тырыпыры”, “шашні”, “мець сувязь” і іншыя падобныя эўфэмізмы для азначэння займацца сэксам, мець сэксуальныя стасункі) [Popescu 2017: 138].

Дысфэмізм – замяняльнік эмацыйна і стылістычна нейтральнага слова больш грубым і зьневажлівым (прыбіральня/сральня; галава/ліхтарня; займацца каханьнем (любоўю)/шлыхацца і пад.) [Бондаренко, Гась 2018: 91].

Падчас складаная слоўніка паўстала пэўная спроба клясыфікацыі нецэнзурнай, абсцэннай лексыкі. Дадзеная клясыфікацыя не прэтэндуе на паўнату:

1. Лаянка ў форме пасыланьня як найбольш папулярная і задзейнічаная ў маўленьні: *ідзі ў сраку (дупу, да чорта, да ліхаматары, у балота), пайшоў ці пайшла ты ў шмоню, гыкай* і пад.
2. Лаянка-адмова: *хер табе, скульля табе!*
3. Сэксуалізм-вульгарызм ці лаянка сэксуальнага пляну: *манда, шмоня, дупа драная, качалка* і пад.
4. Выклічнікі, словы-паразыты: *блямба!, бляха!, пярэгатак!*
5. Пяратывы, то бок лаянкавыя словы, якія ў спалучэньні з прыметнікамі перадаюць ацэнку маральных, разумовых ўласьцівасьцяў чалавека [Ставицька 2008: 26]: *лява падлючая, скаціна сраная, мудзіла, мазюр сьвіначы, кнурык сраны* і пад.
6. Кляцьба (праклёны): *ганту на цябе!, каб ты ўсраўся!, каб дупай дыхаў!*

### Прынцыпы складаньня слоўніка нецэнзурнай лексыкі

Дадзены слоўнік спрабуе ахапіць і сыстэматызаваць страты нецэнзурнай лексыкі, перадусім вульгарнага, сэксуальнага пляну – гэтак званую “лексыку плоцевега нізу” – як абсцэнную, так і эўфэмістычную. У слоўніку сабрадзены матэрыял за XIX–XXI стст.: ад фальклёрных матэрыялаў да мастацкіх сучасных твораў. Таксама ў слоўнік уключаныя матэрыялы сацыялінгвістычных экспэдыцыяў па Віцебшчыне і Менску, ажыцьцёўленых аўтарам слоўніка ў пэрыяд 2002–2019 гадоў. То бок апрача апрацоўкі матэрыялаў, сабраных іншымі дасьледнікамі і дасьледніцамі ў мінулым і сучасным – як у межах этнаграфіі, фальклёру, гісторыі мовы і дыялёкталёгіі, так і ў межах мастацкай літаратуры, перакладазнаўства, матэрыялы слоўніка ўзбагачаныя вынікамі сучасных палявых дасьледаваньняў. Што, няма сумневу, мае вялікае значэньне з пункту зору асучасніваньня нецэнзурнай мовы і праверкі жыцьцяздольнасьці нецэнзурнай лексыкі, якая фіксавалася папярэднікамі ў XIX–XXI стст.

Слоўнік належыць да тыпу тлумачальных: паняткі тлумачацца і часта ў дадатак падаюцца найбольш частыя і распаўсюджаныя прыклады словазлучэнняў і іх ужытку.

Апрача ўласна абсцэннай, нецэнзурнай лексыкі падаюцца іх эўфемістычныя і іншыя адпаведнікі. Такім парадкам, нецэнзурныя адзінкі разам з эўфемістычнымі ды іншымі адпаведнікамі ствараюць своеасаблівае сэнсавае моўнае гняздо: напрыклад, побач з абсцэннымі *канэрус*, *пізьдзец* падаюцца пераносныя, эўфемістычныя адпаведнікі *капут*, *гамон*, *капец*, *юк* і пад. Так, найбольш частыя, папулярныя абсцэнізмы ў слоўніку ды ў сучаснай беларускай размоўнай мове *хуй*, *хер*, *гык* суправаджаюцца як звычайнымі словамі-адпаведнікамі (*чэлес*, *мужчынскі плоцэвы орган*), так і вялікім сынанімічным эўфемістычным шэрагам (*агрэгат*, *агурок*, *арудзьдзе*, *багацьце*, *клін*, *матавіла* і г. д.). Прынамсі гэта дапамагае лепей зразумець сэнс некаторых ненарматыўных адзінак. А таксама эўфемізмы зьяўляюцца выдатным ілюстраваннем закладаванасці, маралізатарства тэмы, якая даследуецца і падаецца ў слоўніку. Эўфемізмы набываюць сэнс толькі пры ўмове існавання і функцыянавання нецэнзурнага слова. Да ўсяго часта эўфемізмы гучаць вульгарней і мацьней за асноўныя абсцэнізмы. Таму яны лягічны і сэнсава зьвязаныя, і іх прысутнасць у слоўніку апраўданая.

Адначасова праблемным і ўзбагачальным момантам слоўніка зьяўляецца досыць вялікі гістарычны ахоп нецэнзурнай лексыкі ў слоўніку (XIX–XXI стст.) – гэта азначае, што ў кнізе прэзэнтаваныя як актыўныя і дасюль ужываныя словы, выразы (*паскуда*, *гадаўё*, *шмоня*, *мандавоха*), так і сталыя мёртвымі, гістарычнымі (*сампітэрня*, *стара паня*, *паябешачка*). У такім выпадку словы пазначаюцца як гістарычныя, архаічныя. Наяўнасць дыялектных абсцэнізмаў узбагачае слоўнік, але і робіць праблемным іх ужытак, абмежаваны пэўным рэгіёнам. Тым ня менш пазнака *дыял.* ці *абл.* папярэджвае чытацтва і не дазваляе яму актыўна працаваць з дыялектызмамі-абсцэнізмамі. Зь іншага боку, якраз дыялектная мова, у тым ліку абсцэнная, зьяўляецца патэнцыйна значнай крыніцай папаўнення агульных абсцэнізмаў.

Слоўнік не зьяўляецца этымалёгічным у сілу складанасці, спрэчнасці паходжання многіх адзінак абсцэннага лексыкону, а таксама праз нежаданьне загрузвацца тэкст дадатковым спецыялізаваным апісаньнем.

Гэта першы аб’ёмны слоўнік абсцэннай ці нецэнзурнай лексыкі, які не прэтэндуе ні на ідэальнасць, ні на канчатковую паўнату. Зрэшты, слоўнік не легітымлізуе абсцэнную лексыку, а ўсяго толькі фіксуе забыты пляст як мовы, так і культуры наагул.

### Мэтадалёгія

Слоўнікатворчая праца базуецца на наступных шматлікіх, часам міждысцыплінарных мэтадах. Перадусім мэтад гістарычнага аналізу мовы, які падразумявае працу з слоўнікамі гістарычнай і сучаснай беларускай мовы. У дадзены аналіз уваходзіць праца па выяўленьні ў лексычным масыве словаў, якія належаць да нецэнзурнага рэгістру і іх кантэкстная ацэнка, а таксама параўнаньне з сучасным значэньнем, гучаньнем.

Апрача гістарычнага аналізу мовы ў працу ўключаны іншы мэтад – аналіз другарадных матэрыялаў: шматлікіх мовазнаўчых артыкулаў, якія ахопліваюць тэму размоўнай мовы.

Наступны значны мэтад – кантэнт-аналіз слоўнікаў, мастацкай літаратуры, фальклёрных тэкстаў.

Актыўныя мэтады назіраньня і інтэрвію падчас сацыялінгвістычных экспэдыцыяў (Віцебшчына, 2002–2018) робяць працу і слоўнік жывей, і дазваляюць уключыць у яго спраўджаныя, часта новыя словы і такім парадкам узбагаціць слоўнік.

Падчас экспэдыцыяў па паўночнай Беларусі паўстаў яшчэ адзін мэтад – дасьледаваньне выпадку [case-study] мовы старавераў Віцебшчыны. Якраз выяўленыя вульгарызмы і сэксуалізмы, якія актыўна ўжываюць сучасныя беларускія стараверы, дазволілі канстатаваць мацату беларускай вульгарнай, нецэнзурнай лексыкі.

Зрэшты, параўнаўчы мэтад (параўнаньне нецэнзурнай лексыкі ў польскай, украінскай, летувіскай і расейскай мовах) дазваляе выявіць і ацаніць як спэцыфіку ўласна беларускай нецэнзурнай лексыкі, так і ейны ўнівэрсальны характар – падабенствы з суседнімі мовамі.

### Выбраныя крыніцы

Сьцісла неабходна прэзэнтаваць асноўныя кірункі крыніцаў слоўніка. Глябальна вымалёўваюцца тры плясты крыніцаў: этнаграфічна-фальклёрны, мовазнаўчы і пляст мастацкай літаратуры. Гэтыя плясты дапаўняюцца вынікамі сацыялінгвістычных экспэдыцыяў па Віцебшчыне (2002–2018), якія ў цэлым упісваюцца ў мовазнаўчы пляст.

У этнаграфічна-фальклёрны пляст уваходзіць спэцыялізаваная літаратура (падаецца няпоўны сьпіс): Т. Валодзіна, *Цела чалавека: слова, міф, рытуал; Дуліна ад Барадуліна*; В. Добровольский, *Смоленский этнографический сборник*; Н. Никифоровский, *Белорусские песни-частушки*; М. Нікіфароўскі, *Напоўпрыказкі – напоўпрыслаўкі*; Ч. Пяткевіч, *Рэчыцкае Палессе*; П. Шейн, *Белорусские народные песни*; М. Federowski, *Lud białoruski na Rusi Litewskiej*; Е. Романов, *Белорусский сборник, Быт белоруса. Словарь условных языков*.

Мовазнаўчы пляст ахоплівае наступныя ключавыя тэксты: Е. Карский, *Белорусы*, т. 3; А. Даніловіч, *Слоўнічак пазаслоўнікавых слоў*; Г. Лапацін, *Новыя запісы дыялектнай фразеалогіі сучаснай беларускай мовы*; N. Barszczewska, M. Chaustowicz, M. Timoszuik, *Kulturowo-językowe dziedzictwo Podlasia*, т. 1, А. Варлыга, *Нецэнзурныя прымаўкі Лагойшчыны*; С. Цыбульскі, *Малы беларуска-беларускі слоўнік сэксуальных паняццяў і г. д. Асобнае месца ўнутры мовазнаўчага плясту належыць аналізу слоўнікаў:*

Слоўнікі: В. Добровольскі, *Смоленскіі областной словарь*; М. Каспяровіч, *Віцебскі краёвы слоўнік*; С. Некрашэвіч, М. Байкоў, *Беларуска-расійскі слоўнік*; Тлумачальны слоўнік беларускай, В. Уласевіч, Н. Даўгулевіч, *Слоўнік новых слоў беларускай мовы літаратурнай мовы*; Ю. Ціхінскі, 1906, *Belaruska-polska-rasijski słownik*; А. Варыўа, *Krajowy słownik Łahojščynu*; Г. Юрчанка, *Народнае вытворнае слова: 3 гаворкі Амсьціслаўшчыны*; М. Шатэрнік, *Краёвы слоўнік Чэрвеншчыны*; Я. Станкевіч, *Беларуска-расійскі (Вялікалітоўска-расійскі) слоўнік*; Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны у 2-х тамах; М.І. Пашкевіч, *Рубельскі лексіка-фразеалагічны слоўнік*; Гістарычны слоўнік беларускай мовы; А. Азароўскі, *Беларускі слоўнік моладзевяга слэнгу*.

Зрэшты, трэці пляст мастацкай літаратуры. Творы сучаснай беларускай мастацкай літаратуры істотна ўзбагачаюць масыў нецэнзурнай лексыкі сучаснымі словамі, часта наватворамі ці старымі словамі ў новым гучаньні. А таксама цікава пазначыць, што ва ўмовах дамінавання расейскай мовы і маргіналізацыі як беларускай мовы наагул, так і размоўнага роўня мовы, якраз мастацкая літаратура часта лепей акумуляе размоўныя словы і зьяўляецца своеасаблівай сховам і лябараторыяй сучаснай размоўнай беларускай мовы. Для слоўніка былі прааналізаваны больш за 90 тэкстаў мастацкай літаратуры (раманы, эсэ, навалі, апавяданьні).

У дадатак, асобна варта адзначыць замежныя крыніцы-даследаваньні, якія ахапілі нецэнзурную лексыку суседніх моваў (летувіскай, польскай, украінскай і расейскай): R. Nainienė, *Apie lietuviškus keiksmažodžius*; L. Stomma, *Słownik polskich wyzwisk, inwektyw i określeń pejoratywnych*; M. Grochowski, *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*; Л. Ставицька, *Українська мова без табу*; В. Жельвіс, *Поле брани*. Дадзеныя крыніцы асабліва дапамаглі ў правядзеньні параўнаўчага аналізу нецэнзурнай лексыкі ў іншых мовах, зь якімі беларускую зьвязваюць шматвякавыя кантакты і часам агульная плясты спадчыны.

### **Паміж лексыкаграфіяй і сацыялінгвістыкай**

Галоўны беларускі сацыялінгвістычны парадокс вакол нецэнзурнай лексыкі палягае ў тым, што, з аднаго боку, існуе разьвітая і багатая нецэнзурная лексыка, якая фіксуецца ў старабеларускі і сучасны пэ-



рыяды, а, з другога боку, гэтае моўнае багацьце не сабранае ў слоўнік. Тлумачэньне парадоксу ляжыць, такім парадкам, ня ў моўным, не ў лексычным пляне – словы існуюць і актыўна задзейнічаныя носьбітамі, а ў экстралінгвістычным вымярэнні: лексыка табуізуецца, маралізуецца, а ў выніку ігнаруецца дасьледнікамі. А на фоне агульнай маргіналізацыі мовы дадзены табуяваны пляст лексыкі маргіналізаваны ўдубальт. Значыць, стварэньне беларускага слоўніка нецэнзурнай лексыкі зьяўляецца пытаньнем перадусім сацыялінгвістычным. Бо стваральнік такога слоўніка з дапамогай сацыялінгвістычных мэтадаў мусіць патлумачыць экстралінгвістычныя (сацыяльныя, палітычныя) чыннікі сытуацыі, якая склалася вакол двайной маргінальнасьці тэмы. Палітычнасьць тлумачэньня навідавоку: сацыялінгвістычны парадокс ахоплівае шырэй ці ня ўсю слоўнікатворную дзейнасьць у Беларусі. Другараднасьць і маргінальнасьць беларускай мовы ў Беларусі абумоўліваюць беспатрэбнасьць беларускіх слоўнікаў: перакладных, спэцыялізаваных. Рацыянальнай, эканамічнай патрэбы ў слоўніках няма, бо існуюць падобныя перакладныя і іншыя слоўнікі па-расейску. Праўда, слоўнік нецэнзурнай лексыкі па-беларуску можа стацца кур'ёзам і прыцягнуць увагу чытацтва, але можа сутыкнуцца з праблемай цэнзураваньня і забароны.

Аднак не зважаючы на моцны ўплыў экстралінгвістычных чыннікаў, варта не забываць пра важнасьць і неабходнасьць дадзенага слоўніка ў моўнай пэрспэктыве.

Такім парадкам, у лексыкаграфічным пляне неабходна сабраць, пашпартызаваць, клясыфікаваць нецэнзурную лексыку, якая фіксуецца з часоў старабеларускай мовы да сьняня, але праз пэўны маралізм навукоўцаў і грамадства застаецца бясхатняй. Дадзены пляст лексыкі дэманструе багацьце, разнастайнасьць і распрацаванасьць мовы. Наяўнасьць слоўніка нецэнзурнай лексыкі спрыяе працу перакладнікаў і іншых моўных спэцыялістаў. Бо на дадзены момант падчас перакладу твораў, фільмаў размоўнага рэгістру беларускія перакладнікі вымушаныя імправізаваць, выкарыстоўваць русіцызмы, паланізмы ці ствараць новыя словы. Таму слоўнік мае да ўсяго на мэце ўнезалежніць размоўную, абсцэнную мову.

### Маледыкталёгія

У заходняй гуманістыцы нецэнзурнай лексыкай звычайна займаюцца ў межах мовазнаўства ці, дакладней кажучы, лексыкаграфіі, але ў XX ст. былі спробы стварэньня міждысцыплінарнага – псыхалягічнага, сацыяльнага – падыходу ў вывучэньні абразьлівых і нэгатыўных словаў і выразаў у межах навуковай дысцыпліны – *маледыкталёгіі* [з лацінскай мовы *maledicere*, “сказаць [што-небудзь] (*dicere*) дрэннае

(male)"] [Aman 1996]. Амэрыканскі мовазнаўца-германіст нямецкага паходжаньня Райнхальд Аман з 1977 па 2005 выдаваў акадэмічны часопіс вэрбальнай агрэсіі "Maledicta", які спэцыялізуваўся на абразьлівых словах і выразам ва ўсіх мовах і культурах, у мінулым і сучасным. Асноўнымі сфэрамі інтарэсаў выданьня былі паходжаньне, этымалёгія, значэньне, выкарыстаньне і ўплыў слоўнай агрэсіі і слоўнай абразы любога роду, а таксама мова, якая звычайна лічыцца вульгарнай, непрыстойнай або блюзьнерскай ["Maledicta" 1977]. Маледыкталёгічны падыход зьяўляецца, сапраўды, міждысцыплінарным, бо ахоплівае большасьць навуковых сфэраў, асабліва антрапалёгію, фальклёр, мовазнаўства наагул, лексыкаграфію ў прыватнасьці, таксама клясычную філялёгію, псыхалёгію і сацыялёгію. Як вынікае з аналізу часопісаў, якія зьявіліся за 28 год існаваньня, зьмест маледыкталёгічных дасьледаваньняў падразумяваў наступныя тэмы: вэрбальная агрэсія, лаянкавыя словы, абразы, праклёны, блюзьнерства, скаталёгічная лексыка, мова табу, выклічнікі, эўфэмізмы, імёны хатніх жывёлаў, жаргон субкультураў, мянушкі, стэрэатыпы. А таксама асобна дасьледваліся тэрміналёгія сфэры чалавечай дзейнасьці, частак цела, сэксу і сэксуальнасьці; прыказкі, параўнаньні, мэтафары, графіці, сатыра і сарказм, афіксы, тэрміналёгія фізычнай агрэсіі, забойстваў і самагубства ["Maledicta" 1977].

Такім парадкам, поле дзейнасьці новай дысцыпліны – маледыкталёгіі – выглядае калясальным і сьмелым для вузкай навуковай дысцыпліны. У беларускай традыцыі тэмай нецэнзурнай і табуяванай лексыкі займаецца мовазнаўства, а цяпер і сацыялінгвістыка, як сумежная дысцыпліна (паміж мовазнаўствам і сацыялёгіяй). Поле інтарэсаў маледыкталёгіі цалкам накладваецца на поле інтарэсаў мясцовай сацыялінгвістыкі, таму няма, верагодна, сэнсу ствараць асобную дысцыпліну. Хоць час і выбар новага пакаленьня мовазнаўцаў пакажуць, як і ў межах якой дысцыпліны разьвіваецца дасьледаваньнем нецэнзурнай і табуяванай мовы. Пры гэтым неабходна ўлічваць багатыя напрацоўкі маледыкталёгіі і выкарыстоўваць іх падчас аналізу мясцовай нецэнзурнай лексыкі.

### **Заканчэньне**

Стварэньне слоўніка нецэнзурнай лексыкі – гэта завяршэньне лексыкаграфічнай і сацыялінгвістычнай працы, якая вядзецца апошнія стагодзьдзі, асабліва дзесяцігодзьдзі і абাপіраецца да ўсяго на дасьледаваньні ў сумежных дысцыплінах: этнаграфіі, літаратуразнаўстве і гісторыі. Улічваючы няпростую сацыялінгвістычную сытуацыю ў Беларусі (маргінальнасьць беларускай мовы, дамінаваньне расейскай мовы, адсутнасьць рэальнай дзяржаўнай падтрымкі беларускай мовы і, наад-

варот, інтэнсыўная падтрымка другой мовы – расейскай), беларуская слоўнікатворная дзейнасць ускладняецца, становіцца непатрэбнай ці малапатрэбнай, неактуальнай. Маргіналізуецца як уся мова, так і разьвіццё ейных асобных галінаў. Аднак яшчэ большую маргінальнасць зазнае вечна схаваная і часта маргіналізаваная самімі мовазнаўцамі тэма абсцэннай, нецэнзурнай лексыкі. Склалася кур’ёзная сытуацыя: існуе вялікі і дынамічны пляст прастамоўнай лексыкі, які ігнаруецца, байкатуецца мовазнаўцамі па прычыне перадусім экстралінгвістычнай (сорам, мараль, палітыка і г. д.). Сытуацыю можна зварухнуць, абпіраючыся на сацыялінгвістычны пастулят, добра рэзюмаваны ўкраінскай сацыялінгвісткай Лесяй Ставіцкай (“вывучаць мову, якая яна ёсць, а не якой павінна быць” [Ставіцка 2008]). Гэта азначае, што апрача ўласна лексыкаграфічнай працы неабходна весьці сацыялінгвістычную працу па выяўленьні і тлумачэньні экстралінгвістычных перашкодаў на шляху маргіналізацыі пэўнага плясту лексыкі і стварэння спецыялізаванага слоўніка.

Зрэшты, сыходзячы з вышэй агучанага сацыялінгвістычнага пастуляту, варта памятаць пра асноўныя рацыянальныя матывы стварэння слоўніка. Перадусім нецэнзурная лексыка ў гістарычнай, а таксама дыялектнай перспэктывах падкрэслівае моўную разнастайнасць, распрацаванасць мовы ўва ўсіх сфэрах, а ейная папулярызаванасць спрыяе распаўсюду сынонімаў часта з нутраных рэсурсаў мовы і супрацьстаянню русіфікацыі/амэрыканізацыі дадзенага спрату мовы. Потым стварэнне слоўніка нецэнзурнай лексыкі вядзе да пашпартызацыі словаў, то бок да іх бачнасці, прысутнасці. А гэта ў сваю чаргу спрощвае працу многіх працаўнікоў і працаўніцаў слова: перакладнікаў, журналістаў, выкладнікаў, настаўнікаў ды і саміх лексыкографістаў.

### Бібліяграфія

- Aman Reinhold. 1996. *Maledicta: The International Journal of Verbal Aggression*. Volume XII.
- Ânovič Sakrat. 1992. *Samasej*, Minsk: Mastackaâ litaratura [Яновіч Сакрат. 1992. *Самасей*. Мінск: Мастацкая літаратура].
- Ânovič Sakrat. 1995. *Listoïe / Listowie*. Belastok: Belaruskae litaraturnae ab`âdnanne Belaveža [Яновіч Сакрат. 1995. *Лістоўе / Listowie*. Беларускае літаратурнае аб’яднанне Белавежа].
- Ânovič Sakrat. 1999. *Zapìsy veku*. Belastok: Belaruskae litaraturnae ab`âdnanne Belaveža [Яновіч Сакрат. 1999. *Запісы веку*. Беласток: Беларускае літаратурнае аб’яднанне Белавежа].
- Ânovič Sakrat. 2002. *Ne žal' pražytaga*. Belastok: Belaruskae litaraturnae ab`âdnanne Belaveža [Яновіч Сакрат. 2002. *Не жаль пражытага*. Беласток: Беларускае літаратурнае аб’яднанне Белавежа].

- Ānovič Sakrat. 2008. *Hatnâe stagoddze*. Krynkî [Яновіч Сакрат. 2008. *Хатняе стагоддзе*. Крынкі].
- Babkova Vol'ga, 1999. *Laânka, abrazy, lihadzejstva ŭ štodzënnym žyc'ci našyh dalëkih prodkaŭ*. "Naša Niva", 4. 10. [Бабкова Вольга. 1999. *Лаянка, абразы, ліхадзейства ў штодзённым жыццці нашых далёкіх продкаў*. "Наша Ніва", 4. 10].
- Baradulin Rygor. 2013. *Vušacki slovazbor*. Minsk: Knigazbor [Барадулін Рыгор. 2013. *Вушацкі словазбор*. Мінск: Кнігазбор].
- Belaruskî èratučny fal'klor. 2016. Rêd. T. Valodzina, A. Fâdosik, Minsk: Medyâl [Беларускі эратычны фальклор. 2016. Рэд. Т. Валодзіна, А. Фядосік, Мінск: Медыял].
- Bondarenko Katerina, Gas' Svetlana. 2018. *Detabuizaciâ v slovarâh i perevode*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe [Бондаренко Катерина, Гась Светлана. 2018. *Детабуізацыя ў словарях і переводзе*. Познаń: Bogucki Wydawnictwo Naukowe].
- Brèger German. 2003. *Vypadak użyvannâ nenarmatyŭnaj leksiki ŭ Metrycy VKL (Dokument uradu vilenskaga vaâvody za 1560 g.)*. Athenaeum: Commentarii Historiae et Culturae. VIII [Брэгер Герман. 2003. *Выпадак ужывання ненарматыўнай лексікі ў Метрыцы ВКЛ (Дакумент ураду віленскага ваяводы за 1560 г.)*. Athenaeum: Commentarii Historiae et Culturae. VIII].
- Correia João da Silva. 1927. *O eufemismo e o disfemismo na língua e na literatura portuguesa*. Lisboa.
- Cihinski Ūzaf. 1906. *Belarуска-polska-rasijski sloŭnik*. Addzel rukapisaŭ Bibliâtèki im. Urubleŭskih, Addzel rukapisaŭ Bibliâtèki im. Urubleŭskih Letuviskaj AN, Vil'nâ, F21 [Ціхінскі Юзаф. 1906. *Беларуска-польска-расійскі слоўнік*. Адзел рукапісаў Бібліятэкі ім. Урублеўскіх, Адзел рукапісаў Бібліятэкі ім. Урублеўскіх Летувіскай АН, Вільня. F 21].
- Daniłovič Anton. 1983. Sloŭničak pazasloŭnikavych sloŭ. N'ŭ Džèrsi [online] <https://files.knihi.com/Knihi/Slounik/term/BEL.pazaslounikavyja.Zolak.1983.pdf> [доступ: 10.11.2021]. [Даніловіч Антон. 1983. *Слоўнічак пазаслоўнікавых слоў*. Нью Джэрсі].
- Dobrovol'skij Vladimir. 1893. *Smolenskij ètnografičeskij sbornik*. Č. 2, Zapiski RGO po otdeleniŭ ètnografii. SPB. T. 23. Vyr. 1 [Добровольскі Владимир. 1893. *Смоленскі этнографічны зборнік*. Ч. 2. Запіскі РГО по аддзеленію этнографіі. СПб. Т. 23. Вып. 1].
- Dobrovol'skij Vladimir. 1903. *Smolenskij ètnografičeskij sbornik*. Č. 4. Zapiski RGO po otdeleniŭ ètnografii. SPB. [Добровольскі Владимир. 1903. *Смоленскі этнографічны зборнік*. Ч. 4. Запіскі РГО по аддзеленію этнографіі. СПб].
- Garèckî Maksim. 2016. *Tvory. Zalataâ kalekcyâ belaruskaj litaratury*. Tom 12. Minsk: Mastackaâ litaratura [Гарэцкі Максім. 2016. *Творы. Залатая калекцыя беларускай літаратуры*. Том 12. Мінск: Мастацкая літаратура].
- Giraud Pierre. 1991. *Les Gros mots*. Puf / Que sais-je, Paris.
- Gistaryčny sloŭnik belaruskaj movy. 1982. Minsk: Navuka i tècheŭnika [Гістарычны слоўнік беларускай мовы. 1982. Мінск: Навука і тэхніка].
- Grochowski Maciej. 2008. *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
- Kalûga Lukaš. 1992. *Tvory*. Minsk: Mastackaâ litaratura [Калюга Лукаш. 1992. *Творы*. Мінск: Мастацкая літаратура].
- Karskij Efim. 1903. *Belorussy. T. I. Vvedenie v izučenie âzyka i narodnoj slovesnosti*. Varšava [Карскі Ефим. 1903. *Белоруссы. Т. I. Введение в изучение языка и народной словесности*. Варшава].
- Lapaciŭ G. 2009. *Novyâ zapisy dyâlektnej frazealogii sučasnej belaruskaj movy. (p. Amâl'noe Vetkaŭskaga r-a Gomel'skaj voblasti)*. U: *Frazeologijâ germanskih, romanskih*

- i slavânskikh âzykov: sbornik naučnyh statej*: вып. 1. / pod red. E.E. Ivanova, Mogilev, MGU im. A.A. Kulešova [Лапацін Г. 2009. *Новыя запісы дыялектнай фразеалогіі сучаснай беларускай мовы (п. Амяльное Веткаўскага р-а Гомельскай вобласці)*. У: *Фразеология германских, романских и славянских языков: сборник научных статей*: вып. 1. / под ред. Е.Е. Иванова, Могилев: МГУ им. А.А. Кулешова].
- Laânka ŭ belaruskaj moŭnaj i robytavaj tradycii*. 2002. "Radyë Svaboda". 29 sakavika [online] <https://www.svaboda.org/a/24842237.html> [доступ: 10.11.2021] [*Лаянка ў беларускай моўнай і побытавай традыцыі*. 2002. "Радые Свабода". 29 сакавіка].
- "Maledicta: The International Journal of Verbal Aggression" [online] <https://web.archive.org/web/20190225023614/http://aman.members.sonic.net/unique.html> [доступ: 10.11.2021].
- Martysevič Maryâ. 2009. *Kalâlitaraturnyâ blâdzi: dëfîniacyâ, klâsyfikacyâ, mëtad*, LiveJournal, Maryjka, 16.08 [online] <https://users.livejournal.com/maryjka-/546308.html> [доступ: 30.11.2021] [Мартысевіч Марыя. 2009. *Калялітаратурныя блядзі: дэфініцыя, класіфікацыя, мэтад*, LiveJournal, Maryjka, 16.08].
- Popescu Mihaela. 2017. *Le tabou linguistique. Un paradoxe toujours actuel*. "Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Romanica" № 12.
- Sliž Natallâ. 2019. *Kul'tura seksual'nyh stasunkaj u Vâlikim Knâstve Litoŭskim u XVI–XVII stst*. Mînsk: Tëhnalogiâ [Сліж Наталля. 2019. *Культура сексуальных стасункаў у Вялікім Княстве Літоўскім у XVI–XVII стст*. Мінск: Тэхналогія].
- Sloŭnik novyh sloŭ belaruskaj movy*. 2009. Ukl. V. Ulasevič, N. Daŭgulevič. Mînsk: Tetrasystems [*Слоўнік новых слоў беларускай мовы*. 2009. Укл. В. Уласевіч, Н. Даўгулевіч. Мінск: ТетраСистемс].
- Stavic'ka Lesâ. 2008. *Ukraïns'kij žarğon, slovník* [online] <http://ukr-zhargon.wikidot.com/a> [доступ: 30.11.2021] [Ставицька Леся. 2008. *Український жаргон, словник*].
- Stavic'ka Lesâ. 2008. *Ukraïns'ka mova bez tabu. Slovník necenzurnoi leksiki ta її відповідників*. Kiev: Kritika [Ставицька Леся. 2008. *Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників*. Киев: Критика].
- Sâdnëŭ Masej. 1992. *Patušanŭâ zory*. Mînsk: Mastackââ litaratura [Сяднёў Масей. 1992. *Патушаныя зоры*. Мінск: Мастацкая літаратура].
- Škraba ĭryna. 2012. *Leksikalogiâ*. Mînsk: Tëhnalogiâ [Шкраба Ірына. 2012. *Лексікалогія*. Мінск: Тэхналогія].
- Rouayrenc Catherine. 1996. *Les gros mots*. Paris, Presses universitaires de France.
- Stomma Ludwik. 2000. *Słownik polskich wyzwisk, inwektyw i określeń pejoratywnych*. Warszawa: Wydawnictwo Graf-Punkt.
- Sučasnaâ belaruskââ litaraturnaâ mova*. 2017. Pad rëd. D. Dzâtko. Mînsk: Vyšëjšaâ škola [Сучасная беларуская літаратурная мова. 2017. Пад рэд. Д. Дзятко. Мінск: Вышэйшая школа].
- "Terra Alba" – "Homo venerius: Seksual'naâ prastora belaruskaj kul'tury". 2001. Rëd. Danilenka S.ĭ. Magilëŭskae tavarystva gumanitarnyh intëlektual'nyh i kul'turnyh inicyâtyŭ "Brama" [Terra Alba] – "Homo venerius: Сексуальная прастора беларускай культуры". 2001. Рэд. Даніленка С.І. Магілёўскае таварыства гуманітарных інтэлектуальных і культурных ініцыятыў "Брама"].
- Valodzina Tacâna. 2006. *Belaruskî èras vyâviŭsâ najperš u fal'klëry*. "Radyë Svaboda" [online] <https://www.svaboda.org/a/771899.html> [доступ: 20.11.2021] [Валодзіна Тацяна. 2006. *Беларускі эрас выявіўся найперш у фальклеры*. "Радые Свабода"].

Valodzina Tacâna. 2009. *Cela çalaveka: slova, mif, rytual*. Mînsk: Tèhnalogiâ [Валодзіна Тацяна. 2009. *Цела чалавека: слова, міф, рытуал*. Мінск: Тэхналогія].

**ABSTRACT:** The need to create dictionaries of the Belarusian non-normative, obscene, taboo language has long been a fact – this is the logical conclusion of the overall work on the creation of dictionaries in general. The richness of the language is manifested in all its diversity and in all spheres, including those where linguists often do not look because of outdated moral principles. The importance of such a dictionary is to collect and codify words that are often not certified in linguistics due to artificial barriers. We are not talking about the propaganda of vulgar and obscene language, but, from a professional sociolinguistic point of view, the purpose of this dictionary is to capture the language in its natural state – what it is, how Belarusians speak, and not what it should be in the imagination of different people with different moral and ideological attitudes. Thus, when creating a dictionary, two main approaches are taken into account – lexicographic and sociolinguistic.

**Keywords:** lexicography, creating a dictionary, obscene vocabulary, colloquial language.

**STRESZCZENIE:** Potrzeba tworzenia słowników języka białoruskiego nienormatywnego, obscenicznego, tabu od dawna dojrzała – to logiczny wniosek całościowej pracy nad tworzeniem słowników w ogóle. Bogaty język przejawia się w całej swojej różnorodności i we wszystkich sferach, także tam, gdzie językoznawcy często nie przeglądają przestarzałych postaw moralnych. Znaczenie takiego słownika polega na zbieraniu i kodyfikowaniu słów, które często nie są certyfikowane w lingwistyce ze względu na sztuczne bariery. Nie mówimy o propagandzie języka wulgarного i obscenicznego, ale z profesjonalnego socjolingwistycznego punktu widzenia celem tego słownika jest uchwycenie języka w jego naturalnym stanie – czym jest, czym mówią Białorusini, a nie tym, czym powinien być w wyobraźni różnych ludzi o różnych postawach moralnych i ideologicznych. Dlatego przy tworzeniu słownika brane są pod uwagę dwa główne podejścia – leksykograficzne i socjolingwistyczne.

**SŁOWA KLUCZOWE:** leksykografia, tworzenie słownika, słownictwo obsceniczne, język potoczny.

**РЭЗЮМЭ:** Патрэба ў стварэнні слоўнікаў беларускай ненарматыўнай, нецэнзурнай, табуяванай ці яшчэ абсцэннай мовы насыпела здаўна – гэта лягічнае завяршэнне агульнай працы па стварэнні слоўнікаў наагул. Багатая мова праяўляецца ва ўсёй разнастайнасці і ва ўсіх сферах, у тым ліку там, куды лінгвісты часта не заглядаюць праз састарэлыя маральныя ўстаноўкі. Да ўсяго важнасць такога слоўніка палягае ў тым, каб сабраць і кадыфікаваць словы, якія часта праз штучныя бар'еры не пашпартызаваныя ў мовазнаўстве. Размова ня йдзе пра прапаганду вульгарнай і брыдэзнай мовы, а з прафэсійнага сацыялінгвістычнага погляду мэта дадзенага слоўніка месціцца ў тым, каб зафіксаваць мову ў натуральным стане – якая яна ёсць, на якой размаўляюць беларусы, а не якой яна павінна быць ва ўяўленні розных людзей з рознымі маральнымі і ідэйнымі ўстаноўкамі. Такім парадкам, падчас стварэння слоўніка ўлічваюцца два асноўныя падыходы – лексыкаграфічны і сацыялінгвістычны.

**КЛЮЧАВЫЯ СЛОВЫ:** лексыкаграфія, слоўнікатворчасць, слоўнік нецэнзурнай лексыкі, абсцэнная лексыка, прастаноўе.

*Data przesłania artykułu: 25.11.2021*

*Data akceptacji artykułu: 12.12.2021*

#### ABOUT THE AUTHOR / O AUTORZE

**Uladzislau Ivanou / Уладзіслаў Іваноў** – Litwa, Wilno, Europejski Uniwersytet Humanistyczny, Wydział Nauk Społecznych; dr., profesor nadzwyczajny; specjalność naukowa: socjolingwistyka; zainteresowania naukowe: lingwistyka płci, polityka i język, gender studies, etnolingwistyka.

**Adres:** Europos Humanitarinis Universitetas, Savičiaus g.17, 01127 Vilnius, Lietuva / Litwa.

#### Wybrane publikacje (2020–2021):

1. Іваноў Уладзіслаў. 2020. *Моўны сорам беларусаў (сацыялінгвістычны аналіз)*. "Acta Albaruthenica" t. 20: 169–184.
2. Ivanou Uladzislaū. 2020. *Le lexique de l'autoritarisme de Lukašenka et de la guerre russo-ukrainienne: le cas de la langue bélarussienne (201–214)*. In: *Populismo y propaganda: entre el presente y el pasado*. Bajo la dirección de Łukasz Szkopiński & Agnieszka Woch, Universidad de Łódź.
3. *Падзея*: раман. 2021. Ані Эрнэ; вертэjas Уладзіслаў Гарбацкі. Vilnius: Gudų kultūros draugija Lietuvoje.





